

Tostareds Kyrkorgelfabrik

Tore Johansson

Orgeln i Holmöns kyrka.

Orgeln i Holmöns kyrka byggdes av oss 1959 och var en av de sista pneumatiska orglar som byggdes av oss. Pneumatiska orglar började byggas i slutet av 1800-talet för att bemästra en del av de problem man tidigare haft med mekaniska orglar. Mekaniska orglar är det ursprungliga systemet och det system som används mest nu igen. Vid mitten av 1900-talet började man märka att de pneumatiska systemen inte alltid fungerade tillfredställande och de visade tendenser på att inte hålla i längden. Därför gick man tillbaka till mekaniskt system och utvecklade det i stället.

Eftersom varken undertecknad eller någon annan nu verksam i företaget har sett Holmön-orgeln kan jag bara göra ett generellt yttrande över orgeltypen. Ett vanligt problem med våra orglar från denna tid är att läckage uppstår i spelbordets koppelstockar, främst vintertid när luften är som torrast. Det finns skruvar att dra åt, men när fuktigheten återkommer drar skruvarna sönder träet så att det till slut inte går att dra åt skruvarna mer. Eftersom det är mycket lite trä mellan alla lufthålen är det mycket svårt att lägga in nytt trä mellan hålen med tillfredställande resultat. Det kan även uppstå läckor mellan hålen både i koppelstockarna och i koppelryggen, d.v.s. där koppelstockarna är fästade.

Ett annat fel som uppstår ibland är i väderlådornas bottenstockar. Dessa är gjorda av trä som är låst med en masonitskiva på över- och undersidorna. Syftet med denna konstruktion var att bottenstockarna inte skulle röra sig. När träet torkar blir det en stor spänning mellan träet och masoniten som kan resultera i att masoniten skiktar sig eller släpper i limningen. Blir det läckor i bottenstockarna kommer flera toner bredvid den man ton man ska ha att ljuda samtidigt. Att limma om bottenstockarna är ett mycket svårt arbete eftersom masoniten inte alltid har släppt över hela bottenstocken. Taschenbälgarna sitter dessutom limmade på bottenstockens översida. När bälgarna torkar kan de lossna eftersom masoniten inte följer trärörelsen i bälgen.

Pipverket i våra orglar från denna tid brukar däremot vara av god kvalitet och går oftast att använda vid en ombyggnad. Ofta finns det utrymme för att intonera om dem så att de passar in i ett nytt koncept.

Sammanfattningsvis skulle jag inte rekommendera att renovera eller lägga ut mycket pengar på en pneumatisk orgel byggd av oss vid denna tid. Även om man tillfälligt skulle kunna få ett tillfredställande resultat är det knappast troligt att det kan bli långvarigt bestående. Skulle man till exempel göra om spelbordets innandöme skulle det kosta orimligt mycket i förhållande till vad man skulle vinna. En sträng vinter med torrt inomhusklimat skulle kunna spolia hela arbetet.

En investering för framtiden är att bygga om orgeln. Ett nytt spelbord och nya mekaniska slejflådor. Eventuellt kan man behålla pipverket helt eller delvis.

Tostared 2013-06-29

Tore Johansson

Hårshultsvägen 15
S-519 95 Tostared
E-post: info@tostaredskyrkorgelfabrik.se

Telefon
0320-62012

Telefax
0320-62011

Bankgiro
435-65 49

Postgiro
11 19 01-5

VAT

SE(15)965000160601

Hemsida: www.tostaredskyrkorgelfabrik.se